

2. Маркевич Л.И., Маркович В.М. Концепция и методология ресурсосбережения // Организация и регулирование экономики: Межвед. науч. сб. — К., 1992. — Вып. 106. — С. 39—46.

3. Мацевитый Ю. М. Концепция региональной политики энергосбережения / Ю. М. Мацевитый, И. А. Немировский, Н. Г. Ганжа // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. — 2008. — № 3. — С. 43—49.

4. Мельник Л.Г., Шевцов С.В. Энергоэффективность как фактор повышения экономического уровня предприятия // Л.Г. Мельник, С.В. Шевцов // Механізм регулювання економіки. — 2010. — № 1. — С. 154—159.

5. Мельник Л.Г., Скоков С.А., Сотник И.Н. Эколого-экономические основы ресурсосбережения: (Монография) / Под ред. к.э.н., доц. И.Н. Сотник. — Сумы: НТД «Университетская книга», 2006. — 229 с.

6. Половникова С.Ю. Необходимость ресурсосберегающей экономической модели рыночных форм в Украине // Теорії мікро- макроекономіки. Збірник наукових праць. — К.: Академія муніципального управління. — 2001. — Вип. 8. — С. 55—59.

7. Скрыпник Е. А. Управление ресурсосбережением на промышленных предприятиях / Е. А. Скрыпник // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. — 2009. — № 1. — С. 45—52.

8. Ресурсозбереження та економічний розвиток України: Формування механізмів переходу суб'єктів господарювання України на бази ресурсозберігаючих технологій: (Монографія) / За заг. ред. к.е.н., доц. І.М. Сотник. — Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. — 551с.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2010.

О.В.Метель,

ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ПОЗИТИВНІ І НЕГАТИВНІ РЕЗУЛЬТАТИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті зроблено оцінку соціально-економічного розвитку України в умовах незалежності, встановлено причини, що негативно впливають на економічний розвиток держави, гальмують вирішення її соціальних проблем. Визначено результативність проведених економічних реформ та їх впливи на рівень життя населення, інші сфери діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціально-економічний розвиток, економічні реформи, ринкова економіка, приватизація, результативність економічних трансформацій, інфляційні процеси, рівень життя, споживчі ціни, громадянське суспільство.

Соціально-економічний розвиток України починаючи з часу отримання незалежності (1991 р.) характеризується різнонаправленими тенденціями і результатами.

У науковій літературі, в статистичних матеріалах відмічається, що до 1990 р. економіка України мала позитивні прирости національного доходу (валовий внутрішній продукт на цей час не підраховувався). Але вже починаючи з 1990 року в Україні почався загальний спад виробництва в промисловості, сільському господарстві, в інших галузях народного господарства. Після отримання незалежності в 1991 році в країні загострились негативні тенденції у соціально-економічному розвитку, в управлінні державою. Рішення, що приймалися на державному і місцевому рівнях, не виконувались у необхідній мірі, контроль за їх виконанням погіршився, проявилася негативна дія ряду інших факторів, що впливали на стан розвитку економіки, соціальну сферу.

В цей час визначилися нові напрямки проведення економічних реформ. Політики, вчені стали говорити вже не про вдосконалення соціалістичних економічних відносин, а про повну їх перебудову і перехід до ринкових відносин, що може стати сильним фактором для подальшого економічного і соціального розвитку України.

Ці заяви носили переважно декларативний характер, не мали необхідного наукового обґрунтування. Цьому сприяло те, що значна кількість науковців, політиків та інших спеціалістів на початку отримання Україною незалежності не знали навіть основ ринкової економіки. Ця тема ніколи не досліджувалась науковцями країни в період її соціалістичного розвитку. Вона була завжди лише предметом наукової критики.

З часом, по мірі виконання спеціальних наукових досліджень окремі питання здійснення економічних реформ, перебудови економічних відносин та соціально-економічного розвитку України почали розглядатись у наукових роботах українських учених: І.І. Лукінова, О.І. Амоші, В.М. Гейця, Е.М. Лібанової, А.І. Даниленка, Л.І. Федулової, В.І. Мунтіяна та ін. [1, 2, 4, 5]. Науковці на основі накопиченого досвіду, отриманих наукових знань щодо особливостей ринкової економіки, її розвитку в інших державах, почали визначати напрямки перебудови економічних відносин в Україні та розвитку економічних реформ, формулювати пропозиції для прийняття управлінських рішень. Але узагальнюючої об'єктивної оцінки процесів, що мали місце в Україні за роки її незалежного розвитку, до теперішнього часу немає.

Тому головною метою даної статті є оцінка соціально-економічного розвитку та результативності економічних трансформацій в Україні за роки її незалежного розвитку.

Економічний розвиток України після отримання нею незалежності здійснювався в особливих умовах. Рішення на державному рівні приймалися головним чином щодо вирішення невідкладних, постійно виникаючих проблем. Стратегія соціально-економічного розвитку держави не була визначена навіть ескізно. Не була розроблена навіть концепція розбудови ринкової економіки. Це був тупиковий шлях, що і було підтверджено з часом подальшим ходом та результатами реформування економіки.

Не останню роль у такій політиці і діяльності відігравали особисті інтереси фахівців, що працювати в органах державної і місцевої влади, що особливо сильно проявились, коли почалися приватизаційні процеси. Орієнтація переважно на присвоєння державної власності призвела до того, що в таких умовах почалося руйнування всіх складових економічної діяльності.

В цей період колишня державна власність почала концентруватися у руках невеликого прошарку політичної еліти без забезпечення її ефективного використання, що не сприяло вирішенню соціально-економічних проблем у державі.

Програми Уряду України, які розроблялись і затверджувались Верховною Радою України у відповідності до діючого законодавства, в цей час носили переважно декларативний характер і нікого ні до чого не зобов'язували. Про їх виконання майже ніхто не звітував. До цього часу в державі не зроблено узагальнюючих оцінок стану і результативності виконання цих програм.

Законодавчі акти, що приймалися у державі, були в значній частині недостатньої якості і вимагали розробки додаткових нормативно-правових актів, інструкцій, правил тощо. Механізм контролю за виконанням Законів України відсутній навіть у сучасних умовах.

Негативно впливає на соціально-економічний розвиток в Україні політична боротьба, яка триває на протязі всього розвитку України в умовах незалежності. Держава продовжує відставати від розвинених держав світу в науковому, технічному, технологічному розвитку. Має місце занепад багатьох галузей. Відсутні необхідні інвестиційні ресурси для економічного розвитку тощо.

Приватизація в державі була здійснена без врахування інтересів народу. Великого розвитку набула тіньова економіка, корупція стала нормою життя і захватила всі сфери економічної діяльності.

До цього часу ніхто не поніс і не несе відповідальності за спад виробництва, руйнування економіки, невиконання обіцянок, що даються різних формах і в різні часи народу України. Складною залишається криміногенна ситуація, розширюється розчарування народу будь-якою владою, продовжується падіння довіри до неї та її інституцій. Українська економіка стала повністю розбалансованою.

Темпи економічного зростання, яке проявилось починаючи з 2000 р., нестійкі. Ряд раніше ефективних підприємств цілеспрямовано доведено до банкрутства, розвивається інфляція, зростають ціни. Є ряд проблем у розвитку галузей соціальної сфери, в т.ч. і науки. Наукові дослідження, що здійснюються в системі НАН України, освітній, галузевій сферах, не завжди спрямовані на вирішення невідкладних проблем соціально-економічного розвитку держави, а отримані наукові результати не завжди впроваджуються в практичну діяльність.

У результаті розвитку інфляційних процесів і зростання цін знижується рівень життя населення, значна частина населення знаходиться у зоні бідності, відбувається подальше розшарування людей на багатих і бідних, система соціального захисту населення залишається нерозвинутою. Погіршується демографічна ситуація. Посилюються еміграційні процеси.

Підводячи підсумки під сказаним можна зробити висновок, що заявлених цілей щодо соціально-економічного розвитку і забезпечення високого рівня життя населення Україна не досягла за всі роки незалежного розвитку. Високорозвинута держава на початок отримання незалежності не змогла використати в достатній мірі переваги ринкових відносин і забезпечити швидкий економічний і соціальний розвиток. Усе це підтверджується відповідними економічними оцінками (табл. 1).

Наведені дані свідчать, що спад виробництва валового внутрішнього продукту в 2000 р. у порівнянні з 1990 р. за офіційними статистичними даними склав 56,8 %. Найбільший спад ВВП був у 1999 р. — 59,1 %. Не дивлячись на деяке зростання валового внутрішнього продукту в наступні роки загальний спад виробництва валового внутрішнього продукту в 2008 р. до 1990 р. склав 25,9 %.

Падіння валового внутрішнього продукту привело до зменшення його виробництва на душу населення. Так, із табл. 1 видно, що валовий внутрішній продукт на душу населення в 2008 р. (не дивлячись на його скорочення за рахунок демографічної кризи) склав 10854 грн, що становить менше 82,8 % до рівня 1990 р.

Таблиця 1

**ПОКАЗНИКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В 1990—2008 рр.**

№№ п/п	Показники	Одиниця виміру	Роки						2008 в % до 1990 р.
			1990	1991	1995	2000	2005	2008	
1	Індекс фізичного обсягу валового внутрішнього продукту	у % до 1990 р.	100	91,3	47,8	43,2	62,6	74,1	
2	Валовий внутрішній продукт (розрахований за офіційними даними)	млрд грн, у цінах 2005 р.	678,2	619,2	324,0	293,3	424,7	502,0	74,6
3	Валовий внутрішній продукт (розрахований за офіційними даними)	млрд дол.	132,3	120,8	63,2	57,2	82,8	65,2	49,3
4	Середньорічна кількість населення	млн чол.	51,75	51,85	51,96	49,90	47,45	46,25	89,4
5	Валовий внутрішній продукт на душу населення	грн, у цінах 2005 р.	13106	11942	6236	5778	8660	10854	82,8
6	Валовий внутрішній продукт на душу населення	дол.	2557	2330	1217	1147	1746	1410	55,1

Потрібно відзначити, що наведені офіційні статистичні дані не в повній мірі відображають реальну соціально-економічну ситуацію, що склалась в Україні. В них не відображено обсяги валового внутрішнього продукту, який був створений за цей час у тіньовій економіці. За окремими оцінками в тіньовій економіці створюється більше 30 % валового внутрішнього продукту.

У суспільстві наростає незадоволення владою, виникають постійні конфліктні ситуації. Рівень життя населення не зростає, а навпаки знижується. Незначне (мінімальне) підвищення заробітної плати в окремі періоди, в т.ч. і в 2010 році, майже відразу втрачається за рахунок зростання цін, тарифів, інших платежів, які збільшуються іноді навіть у рази.

Така економічна політика, що проводилась в Україні на протязі багатьох років, привела до значного скорочення випуску основних видів промислової продукції

У 2008 році в порівнянні з 1990 р. виробництво електроенергії скоротилось на 35,5 %, сталі на 55,7 %, готового прокату на 46,9 %, автобусів на 19,3 %, телевізорів на 85,2 %, цукру на

76,9 %, тваринного масла на 80,9 %. Має місце значне падіння обсягів виробництва інших видів промислової продукції, сільсько-го господарства, інших галузей народного господарства.

Негативні тенденції в розвитку економіки України вплинули на інші сфери діяльності, у тому числі і на наукову діяльність.

За 1990—2008 рр. кількість працівників наукових організацій скоротилась з 494,2 тис. чоловік в 1990 р. до 149,7 тис. чоловік у 2008 р., або на 69,7 %. Кількість спеціалістів, що виконують наукові та науково-технічні роботи, скоротилась з 313,1 тис. чоловік в 1990 р. до 94,1 тис. чоловік у 2008 р., або на 70,0 %. За цей період відбулось зростання чисельності працівників, що виконують науково-технічні роботи за сумісництвом з 36,0 тис. чоловік в 1990 р. до 75,8 тис. чоловік в 2008 р. таке зростання пояснюється тим, що починаючи з 2006 р. до складу цього показника включено всіх науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, хоча значна частина з них наукові дослідження і науково-технічні роботи не виконує [6, 7]. Все це негативно вплинуло на якість наукових розробок.

Продовжує падати престиж наукової роботи через зниження рівня життя зайнятих нею людей. Негативно впливає на розвиток науки і той факт, що значна кількість висококваліфікованих науковців покидає країну.

Фінансування науки здійснюється по «залишковому принципу» і в основному за рахунок бюджетних коштів. Таке відношення до науки може привести до ще більших втрат наукового потенціалу держави в найближчі роки.

В Україні має місце багато негативних явищ у соціальній сфері.

Чисельність населення України складала в 1990 р. — 51,8 млн чоловік. З 1996 року в державі почалося стійке зменшення чисельності населення. За період 1996—2008 рр. чисельність населення в Україні скоротилась на 5,2 млн чол. Значна кількість населення (за окремими оцінками до 5—7 млн чол.) знаходиться з різних причин за межами України.

Характерним для України є і те, що починаючи з 1990 р. смертність населення перевищує народжуваність практично у всіх регіонах України. Наслідком цього є те, що природний приріст населення постійно зменшується. Очікувана тривалість життя чоловіків при народженні зменшилась з 65,9 років у 1990 р. до 62,5 років у 2008 р., жінок з 75,0 років у 1990 р. до 74,3 років у 2008 р.

В Україні погіршилась кримінальна ситуація. За період 1990—2008 років кількість зареєстрованих злочинів виросла з 369,8 тис. в 1990 р. до 390,2 тис. у 2008 р., або на 5,5 %.

Рівень життя населення в Україні залежить від розмірів заробітної плати та доходів населення. Середня заробітна плата населення в Україні складала в 2008 р. 1806 грн. У порівнянні з 2005 р. вона збільшилась у 2,2 разу. Але в значній мірі її купівельна спроможність зменшується у зв'язку з розвитком інфляції в країні, зростанням цін. Окрім цього така заробітна плата є значно меншою, ніж в інших європейських державах, у тому числі і в державах колишньої соціалістичної орієнтації.

Результатом економічної політики, що проводиться в Україні, та економічних реформ стало наростання інфляційних процесів та переростання інфляції в 1992—1995 рр. у гіперінфляцію. І навіть у наступні роки після проведення грошової реформи і певної економічної стабілізації інфляційні процеси в Україні продовжувались, а інфляція набула стійкої тенденції до зростання. Індекс споживчих цін, який за оцінками Держкомстату України є показником зміни в часі цін і тарифів на товари і послуги, які купує населення для невиробничого споживання, збільшився по відношенню до 2000 р. майже в три рази [6, 7].

Подальше продовження такої політики може лише ускладнити соціально-економічну ситуацію в державі. Новий Президент України і новий Уряд України продекларували, що вони будують «нову Україну», але розбудова такої держави повинна підкріплюватись реальними економічними і соціальними результатами і виражатись відповідними показниками. Потрібен час щоб оцінити таку діяльність.

Разом з тим, як було визначено в наукових розробках НДІ економічного розвитку, не дивлячись на наявність ряду складних невирішених проблем, помилки влади при проведенні економічних реформ, Україна має і позитивні результати в економічній і соціальній сферах.

Найбільш важливими і впливовими є такі:

— у державі значно звужена сфера застосування адміністративних методів управління економікою, соціальною сферою, продовжується розвиток ринкових відносин, які довели свою високу результативність у багатьох державах світу;

— держава самостійно проводить власну економічну політику, будує політичні і економічні відносини з іншими державами світу;

— у державі ліквідовано монополію державної власності, яка стримувала підприємницьку ініціативу, та сформовано багатокладну економіку, дозволена і розвивається приватна власність як одна із основних умов розвитку конкуренції;

— розвивається плюралізм думок, економічних теорій, що є сильним стимулом для розвитку економіки, ліквідовано монополізм колишніх економічних догм і теорій соціалістичної орієнтації;

— створені нові державні інституції, продовжує розвиватись інфраструктура ринкової економіки;

— зріс рівень політичної і економічної активності громадян, більшість яких позитивно сприймає незалежність держави, існування різних форм власності, конкуренцію, розбудову держави на основі ринкової економіки, маючи на увазі, що на цій основі може і повинен суттєво піднятися рівень життя населення;

— в економіку України залучені значні обсяги іноземних інвестицій;

— розширились міжнародні торгівельні зв'язки. Україна виїшла самостійно на світові ринки товарів, капіталів та послуг.

В Україні є ряд позитивних результатів і в соціальній сфері:

— у державі створені передумови для розвитку громадянського суспільства;

— ліквідовано постійний дефіцит товарів та послуг, його негативні прояви в суспільстві, забезпечена економічна відкритість держави, зникли черги за продуктами, товарами, розширився їх асортимент, зникло таке явище як спекуляція, відпуск товарів «по знайомству» тощо;

— відбувся розвиток соціально-трудових відносин у громадян України, значна кількість із них займається підприємництвом, самостійно забезпечує свій рівень життя, розширюється економічна незалежність громадян;

— громадяни України отримали право вільно обирати роботу і місце проживання.

Є ще ряд інших позитивних зрушень в економічній і соціальній сферах.

Ситуація в державі могла б швидко покращитись, якби в якості стратегічної мети держави, діяльності Уряду України було визначено забезпечення економічного зростання в найближчі 5 років до рівня 1990 року на оновленій технологічній і технічній базі і на цій основі забезпечено вирішення соціальних та інших проблем. Для цього потрібно здійснити мобілізацію власних інвестиційних ресурсів, створити пільгові умови перш за все для розвитку виробничого сектору економіки.

Наведена інформація дає підстави зробити висновок, що не дивлячись на ряд проблем, негативних тенденцій в Україні є всі умови для прискороного економічного і соціального розвитку і зайняття достойного місця серед розвинутих європейських дер-

жав. Але для забезпечення цього в державі повинна бути розроблена і реалізовуватись ефективна економічна політика. Повинна бути також політична воля у керівників держави, державних структур вирішити основні соціально-економічні проблеми з врахуванням інтересів населення України.

Література

1. *Лукінов І.І.* Економічні трансформації. — К.: АТ «Книга, 1997. — 456 с.
2. *Економіка України: Підсумки перетворень та перспективи зростання / За ред. академіка НАН України В.М. Гейця.* — Х.: Форт, 2000. — 392 с.
3. *Трансформаційна економіка: Навч. посіб. / В.С. Савчук, Ю.К. Зайцев, І.Й. Малий та ін.; За ред. В.С. Савчука, Ю.К. Зайцева.* — К.: КНЕУ, 2006. — 612 с.
4. *Інноваційна стратегія український реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П.* — К.: Знання України, 2002. — 326 с.
5. *Мунтіян В.І.* Проблеми національної безпеки в процесах державотворення: Збірник праць. Том III. — К.: Видавництво «КВІЦ», 2004. — 732 с.
6. *Народне господарство України (1991–1995 рр.) / Статистичні щорічники Міністерства статистики України.* — К.: Техніка, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996 рр.
7. *Статистичний щорічник України за 2008 р. / Держкомстат України.* — К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009.
8. *Закон України «Про благоустрій населених пунктів».*

Стаття надійшла до редакції 29.10.2010.

УДК 658.513.2 : 338.26.01

Д.Ю. Наконечна,

аспірантка кафедри економіки підприємств
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Описано основні елементи системи управління енергозбереженням на підприємстві. Визначено етапи розробки і впровадження системи управління енергозбереженням й надано їх характеристику.

Аннотация. Описаны основные элементы системы управления энергосбережением на предприятии. Определены этапы разработки и внедрения системы управления энергосбережением, дана их характеристика.